173

I hvormeget jeg endogsaa har gjort mig Umage for at indhente de mest mulige Oplysninger over hele Öen for at sættes istand til at kunne meddele Herr Consulen de i behagelig Skrivelse af 27 December forrige Aar. forlangte Oplysninger og Underettelser, har det dog ei været mig muligt at erholde samme saaledes, at jeg med den Nöiagtighed som jeg ville önske det, kan fremkomme med, men vil bestræbe mig, forsaavidt det gjöres mig muligt, at fremkomme med samme saa udförligt, som det under nærværende Omstændigheder og med Hensyn til hvad jeg har kundet efterkomme, kan lade sig gjöre.-

I Henseende til Hösten i Aaret 1835, skulle jeg tillade mig nedenstaaende at anföre saa nöiagtigt som det er mig muligt, hvilket Total. Belöb med Sikkerhed kan antages, da det for ethvert Herred snarere er for lavt end for höit anfört.-

	Hvede Tönder	Rug Tönder	Byg Tönder	Ærter Tönder	Havre Tönder	Kartofler Tönder
I Nordreherred med Kjöbstæderne indbefattede i det Hele avlet . .	800	8,000	13,000	2,000	12,000	2,000
I Österherred med Kjöbstæderne indbefattede . . ditto . . ditto . .	1,500	8,000	13,000	3,500	4,000	1,500
I Sönderherred med Kjöbstæderne indbefattede . . ditto . . ditto	2,500	10,000	16,000	2,500	4,500	2,000
I Vesterherred med ditto . .	2,800	10,000	13,000	2,000	6000	4000
Total Productet vil altsaa blive for Aaret 1835 som kan antages for et middel Aar . . .	7,600	36,000	55,000	10,000	26,500	9,500

Da saavel Bonden som Kjöbstads Manden uden Undtagelse, har Frihed ikke alene selv, at brænde Brændevin men, endogsaa hvad Kjöbstads Manden betræffer, ogsaa at udsalge samme, bliver der af den her paa Landet

avlede Sæd meget forbrugt, til Brændeviin, og som Fölge af, at Enhver maae brænde Brændeviin, forbruges til Landets Indvaanere meget betydeligt, dog udföres aarlig en temmelig Deel, som nærmere vil blive forklaret.

I Aaret 1835, faldt Hör Avlen overmaade godt ud og man kan antage at der over hele Landet er produceret omtrent 110 Skt, den Hör som frembringes her, falder kun kort graaelig og meget blaarig:

Hampe Avlen har været mindre heldig, hvoraf avles ogsaa ubetydeligt, da denne falder meget kort, næsten som Blaaer, den kan kun bruges af Bonden selv i Huset, og ei være Gjenstand for Handel, man kan antage at der i Aaret 1835 er produceret over hele Landet omtrent 25 Skt

Ligeledes kan antages at være produceret i 1835 paa hele Landet . . . 225 Tönder Hörfröe

dette Fröe er af en ringe Qvalitet.

I Aaret 1835 er fra Steenhuggereet, i Nærheden af Rönne, forfærdiget, tilhugne Kampesteene, til Baldur eller Fortougs Steene, foruden til Landets eget Forbrug, som kun er ubetydelig . . . . 5500 Alen

Ligeledes af tilhugne Broesteene . . 400 Favne

Foruden flere bestilte Steene til Trapper, Afvisere og Pæle etc som dog ikke er betydelig.

De i Fredericks Steenbrud ved Nexöe, som drives for Kongelig Regning, i Aaret 1835 forfærdigede og tilhugne Sandsteen kan ikke opgives da den störste Deel tilhugges og gjöres færdig naar der fremkommer Bestillinger, og det meste Forbrug er til offentlige Bygninger i Danmark. Videre frembringes ei her paa Landet som kan henhöre til Mineral Riget, omendskjöndt her gives Allun Skiffer, Jernsteen, sort Marmorsteen hvoraf ikke et ubetydeligt Forraad haves, er dog ikke paabegyndt nogen Fabrication heraf til Dato.

De en Miil norden Rönne anlagte Kulleværker der forsyner Rönne og Hasle med Kull saavel til Brandeviins Brænderier, som paa flere Steder til Kakkelovne m:m: kan man antage har aptaget . . . . 16000 Tönder i Aaret 1835, hvoraf en Deel er udfört som nærmere vil blive omforklaret. 174

Af Planteriget er ei noget videre at tilföie, end hvad der i flere Aar f er foretaget i den Kongelige Almindingen, der omtrent er 3/4 Miil i □, hvor der udplantes aarlig et vist Terrain, som jeg ei med Bestemthed kan angive, af Elle, Birck, Bög, Gran, Fyr, Lærke og Naale Træer, og paa Sandflugten imellem Rönne og Hasle, der er en Strækning af 1 1/4 Miil lang og omtrent 1/4 Miil bred, hvor der i nogle Aar er plantet, en Sort Græs, for at dæmpe Sandet, og desforuden plantet Elle, Birck, Gran og Lærke Træer, der fortsættes for hvert Aar.

Bonden giver sig aldmindelig ikke af med nogen Plantning her paa Landet.

Med Hensyn til hvad der Henhörer til Dyreriget, da er det mig ikke muligt at give nogen detalieret Oplysning herom, kun har jeg derved at bemærke, at hvad der heraf fremavles, er kun til Landets eget Forbrug, med Undtagelse af Faare og Svine Avlet, hvoraf foruden hvad der slagtes til Landets Forbrug, udföres en Deel til Kjöbenhavn og Sverrig, som nærmere vil blive forklaret.

Industriefrembringelser er over hele Öen hos enhver Familie meget aldmindelig, og kan tillægges Roesværdighed. Foruden hvad der værkes eller forfærdiges til eget Forbrug, udföres fornemmelig en Sort uldent og linned Töi, kaldet Vargarn, hvoraf Rendingen er linned og Isletten Uldent Garn, af flere forskjellige Couleurer, deels stribede og tildeels tærnede og eenscouleurte.

Ligeledes gives her i Rönne en Deel Uhrmagere, der forfærdige et Slags Stueuhre, hvis Vært og Indretning er deels af Staal, Hjulene samt Pladerne der omgiver Værket, af Messing. Værket

drives med Lodder og en Perpendikkel, det trækkes op hver ottende Dag, de staae alle i et dertil indrettet med forskjellige Couleurer malet saakaldet Fouteral, eller Kasse, af omtrent 3½ Alen höit. Der er 2de Slags nemlig dem som slaaer hver Time, og andre, som foruden, at de slaaer hver Time, ogsaa repeterer hvert Qvarteer. Værdien paa et almindeligt Slag Uhr med Lodder og Fouteral er 14 Rbd., og dem som tillige slaaer Qvarteer er 20 Rbd., hvoraf kan antages at være forfærdiget Aarlig i Gjennemsnit af de 3de sidste Aar 500 Stykker.

Saa fabrikeres her i Byen desforuden en Deel Pottemager Arbeide, hvoraf flere Familier ernærer sig, der forarbeides af Leer, der opgraves ½ Miil fra Byen, og brændes med en Glassur, der giver samme en Glands og kjönt Udseende, det har flere forskjellige Couleurer, er noget masivt men stærkt, hvoraf kan antages at være forfærdiget aarlig i Gjennemsnit af de 3de sidste Aar 35 Brandinger, og hver Branding betales almindelig som Ovnen er stor til fra 50 til 60 Rbd., hvor saavel af dette Pottemager Arbeide som foranförte Værgarn og Uhre, udföres den störste Deel som nærmere vil blive om forklaret. –

Söefarten herfra Bornholm har i Aaret 1835, været meget maadeligt, saavel hvad Fragterne betræffer, som ogsaa Farten paa Island og flere Steder, der og har Udfaldet, saavel med Hensyn til Fragt Farten, som Expeditionen paa Island og flere Steder, i det Hele været meget slettere end i Aaret 1834. –

For at fremvise Bornholms Handel med andre Steder, vil jeg tillade mig at anföre de vigtigste Varer sorter, saavel for Aaret 1834 som 1835, for derved, at kunne sammenligne begge disse Aar med hinanden, og derved at udfinde, hvilke Artikler der har gjort Fremskridt, saavelsom ogsaa de Tilbageskridt andre kunne have gjort. –

Udförte Varer af Landets Producter	1834	1835
Kornbrandevin af 8de Graders Styrke	100 Oxh:	150 Oxh:
Rug, Byg, Erter og Havre, men störstedelen Byg	5000 Td:	3000 Td:
Kartofler	1450 Td:	1550 Td:
Saltet Sild	350 Td:	200 Td:
Röget Lax	550 Lt	400 Lt
Farsk Lax	550 Lt	400 Lt
Farsk og saltet Flask	250 Skt	300 Skt
Saltet Lamme og Gaase Kjöd	400 Lt	550 Lt
Saltet Oxekjöd	410 Lt	450 Lt
Smör i Fjerdinger og Halvtönder	120 Td:	135 Td:
Tilhugne Kampestene til Fortoug og andre Sörter Stene	4400 Alen	5510 Alen
Tilhugne Ditto til Broesteen	340 Favne	400 Favne
Steen Kul	1820 Td:	1010 Td:
Værgarn eller det foranförte Uldent og Lin-ned Töi	13670 Alen	16580 Alen
Uhre med Fouteral (: Kasser:) og Lodder	510 Sk	460 Sk
Pottemager Arbeide i 29 Ovne, hvorpaa ikke kan angives noget Stykke Tal, da dette bestaaer af mange forskjellige Sortementer og derfor anföres Værdien heraf saavel for Aaret 1834 som 1835, til	1590 Rbd	1590 Rbd

Desforuden udföres her fra Landet til Kjöbenhavn en betydelig Deel levende Fisk Torsk, med dertil indrettede Skibe hvori den gaaer levende, kaldes Fiskeqvaser, hvorover intet bestemt Antal eller Værdie ret godt kan opgives, da disse Skibe holder dem meest i Söen blandt Fiskerne, og drives denne Handel uden nogen nöiagtig Control.

	1834.	1835.
Derimod er indfört igjen fra det övrige Dannmark og andre fremmede Steder til Bornholm.		
Viin for störstedelen Franske og meget lidet af spanske	25 Oxh:	32 Oxh:
Rom og Franskbrændeviin	16 Oxh:	20 Oxh:
Punsch Extract	18 Oxh:	17 Oxh:
Fransk, Spansk og ubetydelig Liverpool Salt	2000 Td:	1900 Td:
Porcelain og Fajance	2420 ℔	3110 ℔
Hvide Glasvare	554 ℔	636 ℔
Vindue Glas grönt og hvidt	25 Kister	25 Kister
Saale Læder deels fremmed deels Dansk	5580 ℔	1610 ℔
Caffe, indfört som kan antages til Landets Forbrug	10500 ℔	12000 ℔
Raat Sukker eller Puddersukker	14200 ℔	12700 ℔
Raffineret Sukker af dansk Raffinade Melis og Candis	4010 ℔	4400 ℔
Bomuldsvare	21190 Alen	28360 Alen
Uldne Vare af Klæde Calmuk og Coathing	2680 Alen	2260 Alen
Lærreder og andre linnede Varer	4860 Alen	2050 Alen
Jern af forskjellige Dimentioner	220 Sk℔	245 Sk℔
Engelske Steenkul til Smede	2050 Td:	2000 Td:
Tjære, finsk	210 Td:	200 Td:
Beeg, Cron	30 Td:	31 Td:
Bræder, Sparrer, Bjelker og Lægter indfört fra Sverrig hertil et Belöb af	6550 Rbd:	8880 Rbd:
Uheglet Hör, Russisk	55 Sk℔	35 Sk℔
Hamp do.	34 Sk℔	21 Sk℔
Tagsteen fra Holsteen	40.000 St	34,000 St
Muursteen (: Klinkert:)	100.000 St	80,000 St
Tvundet Silke	45 ℔	52 ℔
Silketöier, glatte,	1000 Alen	1110 Alen
Silkebaand	48 ℔	54 ℔
Silketörklæder	72 Dusin	75 Dusin

De övrige Vare Artikler, der saavel er udförte fra Landet, som ogsaa hertil Bornholm indfört, og ei paa foranstaaende Tabel anfört, eller benævnte, ere ikke af nogen Betydenhed, og formener jeg dessaarsag, ei heller kan tildrage sig videre Opmærksomhed.

176

Med Hensyn til de her anlagte faae Fabrikker, da fremsættes först at herved Byen for flere Aar tilbage anlagte Tag og Muursteens Brænderier, der for nogle Aar siden, ~~ganske~~ forsynede Landet med sit Product, men derimod i de sidste 10 Aar gaaet mere og mere tilbage, ligeledes blev for en Tid, af 4 Aar siden, anlagt en Seildugsvæverie i Nexöe, der i de förste 3 Aar, gjorde god Fremskrid for hvert Aar, men er efter indtrufne Omstændigheder, igjen gaaet tilbages, og forarbeidedes kun i Aaret 1835 meget ubetydeligt, derimod er det i Aaret 1834 herved Byen anlagte Kalk og Cement Værk i Fremskriden, og vil nu rigelig kunne forsyne Landet med Kalk og Cement og af sidste Sort, snart sættes istand til, at udföre en betydelig Deel til Udlandet. I Aaret 1835 er tillige paabegyndt et Fajance Fabrik som synes ogsaa at vil gaae fremad, imidlertid er det endnu ikke kommet i nogen rigtig Drift, end blot at kunne levere en Deel til Landets Forbrug.

Noget ordentlig Industrie Anlæg, videre end hvad forhen er omtalt, som hertil mulig kan henregnes, er til Dato ei her paa Landet anbragt.

De i Herr Consulens behagelige Skrivelse foriövrigt fremsatte Spörgsmaal, tillader jeg mig herved saaledes at besvare.

Hvad det under 1ste Post fremsatte Spörgsmaal betraffer, med Hensyn til Forbruget af Franske Vine og Brændeviin, da vil dette behageligst af foranförte Tabel, under Indförsels Producterne, for Aaret

1834 og 1835, bedst erfares. –

Ligeledes vil det under 2den Post anförte Spörgsmaal om Forbruget her paa Landet af Franske Industrieproducter, efter min Formening af samme Tabel bedst oplyses. –

Med Hensyn til 3die Post, om hvilke der ere de Aarsager, som maae tilregnes Forhöielse eller Formindskelse, af ommeldte Forbrug. – Hvad Vinen og Brandeviin betraffer, da udviser omstaaende Tabel i Indförsels Rubrikkerne, at der i Aaret 1835 kun er indfört, 7 Oxehoveder mere end i 1834, hvilket man ikke kan tilregne anden Grund, end, at den Handlende undertiden kan finde for godt, eller ogsaa tilfaldige Omstændigheder der kan indtraffe, hvorved han faaer en Ide om, at ordinere lidt mere det ene Aar end det andet, og udgjör disse 7 Oxehoveder ikke mere end omtrent 1½ Anker paa hver Handlende, i alle Kjöbstæderne her paa Öen. Hvad Forskjellen mellem de i begge Aar indförte Bomuldsvarer betraffer, da hidrörer dette derfra, at her i Slutningen af Aaret 1834, etablerede sig en Handlende som i Aaret 1835, ordinerede en betydelig Deel af denne Varesort, (for med Force at drive denne Handel, (: de samme Omstændigheder er foregaaet med Silkevarerne, hvoraf der er udfört noget mere i Aaret 1835 end som i 1834:) men har siden i Slutningen af Aaret 1835 været nödsaget til at opgive sit Boe, til Rettens Behandling. Grunden til den Forskjel mellem begge Aar paa de indförte uldne Vare Klæde, Calmuk, Coating, var den forhöiede Priis paa Ulden i 1834, som bevirkede, at disse Vare allerede i Slutningen af Aaret 1834 og som vedblev 1835, blev forhöiede i Prisen, og desaarsag blev Kjöbmanden, varsommere med sine Ordinationer, da man derved kunne forvente Afsætningen mindre. Det samme var Tilfaldet

med Lærreder og andre linnede Vare, som formedelst ~~Hör~~rens Stigen i Aaret 1834, ogsaa bidrog til at forhöie Prisen paa disse Varer.

177

Her fra Bornholm har ikke, saavidt jeg er kommet til Kundskab om, noget Skib afgaaet directe til noget Sted i Frankrig, hverken med Ladning eller Ballast, da der eiheller efter min Formening gives nogle af de her paa Bornholm til Export bestemte Vare, som kan qvalificeres, for Indförsel til Frankrig, og som Fölge heraf, ville det være vanskeligt at kunne bevirke til en directe Handel mellem Frankrig og Bornholm, omendskjöndt, Landet dog forbruger en Deel franske Producter, som ville være til mere Fordeel, naar den Handlende kunne lade disse Vare komme directe fra Frankrig, derimod afgaaer eet, og undertiden tvende af Landets Skibe om Aaret, herfra til England, med en Ladning Creatuur Been, gammelt Tougværk, Ole Kager og saltede Huder m:v. og bringer tilbage, Steenkul, Fajance, Jern, Glasvare etc. Med Undtagelse af svenske Skibe, som bringer Trævare til Landets Forbrug, er ikke noget Skib, fra nogensomhelst Udenrigs Plads, directe kommet til Bornholm, idetmindste i de sidste 20 Aar, med Ladning, eller Ballast. I Aaret 1835 har Bornholm ikke formeret sig i Antallet af Skibe, end hvad her tilhörte ved Udgang af Aaret 1834.

Vedlagt er jeg saa frie at fremsende en lille Opgave over mit Udlæg i Brevporto Consulatet vedkommende for Aaret 1835 med Tilföining, i Medhold af Herr Consulens Anmodning i ærede Skrivelse af 22 Juli f:A, for de i det foregaaende Aar udlagte 2 Rbd. 3 ß, hvorover blev Herr Consulen tilstillet en specificeret Nota, der behageligst vil sees at udgjöre tilsammen 2 Rbd. 3 ß 12 s, som i Fald det bedre maatte convenere Herr Consulen, kan for min Regning denne lille Bagatel indbetales til Handelshuset A van Deurs & Co. -

Rönne i det Kongelige Franske vice Consulat paa Bornholm d: 12te Marts 1836.

ærbödigst

Otto: Arboe

Til

Chevalier de la Roquette

Fransk Consul

i Helsingöer

Bornholm en Öe i Östersöen hörer til Siellands Stift
Mile S.O. fra Ystad i Sverrig Miil N.O. fra Rügen og
Mile östen for Siellland, er 7 Miil lang og næsten overalt
mellem 3 til 4 Miil bred, har et Fladeindhold af omtrent
18 □ Mile, og efter en nöiagtig Optælling i Juni 1834
er Landets Indbyggere, Christiansöe undtagen, der ikke
hörer til Bornholm, men ligger directe under Admiral-
litetet i Kjöbenhavn 24,238 Personer. Öen udgjör et Amt
bestaaende af 4re Herreder. Nörre, hvori ligger Clem-
mensker, Rudsker, Röe og Olsker Sogn med 3816 Personer
229 Gaarde og 241 Huse = Östre, hvori ligger, Österlarsker,
Östermarie og Insker Sogn med 4579 Personer 240 Gaarde
og 242 Huse. = Söndre hvori ligger, Bolsker, Pedersker
Aakker og Poulsker med 4425 Personer 254 Gaarde og 250
Huse, og Vesterherred hvori ligger Vestermarie, Nykker
Knudsker og Nylarsker med 3407 Personer 222 Gaarde
og 245 Huse, under hvert Herred ligger ved Kysterne
forskjellige smaae Fiskeleire, hvoriblandt er paa den
östre Side af Öen, Gudhjem, der har en Kirke, og er
annecteret til Österlarsker. Har Kjöbstæderne, Rönne, Nexöe
Aarkirkebye, Svanike og Hasle, til Sidste henhörer de un-
der Hammershuus Birk liggende smaae Byer Allinge og
Sandvig; mellem hver af disse Kjöbstæder er anlagt rette go-
de 12 Alen brede afgröftet paa begge Sider. især udmærker
Veien sig i Sönderherred, og i 15 Sogne 945 Gaarde og 984.

Huse. Øen er klippefuld, dog viser den sig meest paa den östlige og nordlige Deel mod Söekÿsterne. Jordbunden er i Aldmindelighed, næsten overalt meget frugtbar. Midt igjennem Landet gaaer en stor Hedestrækning, der udgjör over ¼ Deel af Øens Overflade, Lÿngmark kaldet, der strækker sig fra Hammershuus til Nexöe, hvor tillige ligger den saakaldte Alminding, hvor Landets Indvaanere aldmindelig samler sig den 23 Juni, her sees endnu Ruinerne af 2de gamle Borge fra Oldtiden, der gives ogsaa betydelige Törvemoser og er der tillige af Landets Indbÿggere opreist et ziirlig Ære, stötte af graae Haglsteen til Minde om den 21 Juni 1825 da hans Kongelige Höihed Prinds Christian af Danmark var samlet med det Bornholmske Folk. Der boer endogsaa en Holzfÿrste, og er betÿdeligt beplantet med Fÿr, Gran Lærke og Birketræe, der findes 2de Rokkestene, den ene ualdmindelig stor, og blot ved Trÿkket af en Finger, kan sættes i en betydelig Bevægelse, her ligger ogsaa den saakaldte Rÿttereknegt, som er det höieste Punct hvorfra man kan oversee hele Øen. Paa Mineralier er Øen rig, ogsaa findes her Krÿstal, Graniter, Marieglas, Skiffer, Marmor, Sandsteen, Porcellainsjord, Cementsteen og Steenkul. Øen er ligeledes temmelig bevoxet med Skov af Eeg, Birk, Ask, Alm og lidet Elle, især paa den nordlige og östlige Deel af Landet der gives ogsaa paa flere Stæder Törvemoser, Lÿng, Torn og Enebærkrat, fra Söen falder meget Fiskerie, især Laxe, Torsk og Sild hvoraf forsendes betÿdeligt til Kjöbenhavn og övrige danske

Stæder föres ogsaa for det meste röget og tildeels saavel til Preu,
sen som Lübeck og Hamborg. Indbyggerne ere gode Ager,
dyrkere og vindskibelige, modige og raske Søefolk. Bornholm
er i det hele taget temmeligt frugtbart. Bonden er i de senere
Aaringer gaaet meget frem, saavel i Agerdyrkningen som
Forbedringen af deres Jorder og Afgröftninger. Kartoffel
Avlet er ligeledes over hele Landet gaaet meget frem, tillige
er en Udskiftning under Arbeide, saaledes at hver Bonde
vil faae sine Jorder samlede ved sin Gaard, da enhvers
Jorder ligger meget vidtlöftig imellem andre Mænds Jor-
der langt fra Gaarden. Indbyggerne ere tjenstpligtige, og dan,
ner et ikke ubetydeligt Militair Corps, bestaaende af
2de Compagnier Artillerie, inddeelt i 8te Poster, 4 Dragon
Compagnier, 4 Infanterie Compagnier a 150 Mand pr Com,
pagnie, 1 Jæger Compagnie paa 300 Mand i 4re Afdelin,
ger, 4 Herredscompagnier, 7 Borger Compagnier. -

I det 12te Aarhundrede fik Biskopperne i Lund
Øen til Lehn indtil 1520, af Frederik den 1ste overlodes den
Lybekkerne som Pant i 50 Aar, og var i den Tid meget
trykket. Christian den 4de besögte Øen 1629 og gav den,
den militair Indretning, der ofte viiste sig at være hen,
sigtsmæssig i Krigen med de Svenske. Saaledes fangedes
i Aaret 1658 den hele svenske Besætning som var paa Øen
og overgav sig til Frederik den 3die, med den Forsikkring
at den aldrig skulle overgives til Sverrig. I Aarene 1678-
77 strandede nogle Transportskibe paa Øen, en nye Anstöds,

steen for det fiendtlig sindede Rige, der kostede mangen tapper Bornholmers Liv.

Rönne den störste Kjöbsteed paa Bornholm, ligger paa Öens vestlige Side 1½ Miil sÿd fra Hasle. 4½ Miil vest for Svanike og 3¾ Miil N. W fra Nexöe. Bÿen er ikke fuldkommen regelmäszig bÿgget, og bestaaer af en Mængde större og mindre Gaarder. den har en Kirke til hvilken St. Knudskirke er annecteret med en smuk Altertavle og et Orgel. en lærd Skole under en Rector og 3 Lærerer, en Almue Skole der bestyres af en Catechet. og 2de under Lærere, et i Aaret 1834 opfört ziirligt Raadhuus og Arest Bÿgning, Bekostningerne for Opförelsen som er omtrent 7000 Rbdr er ÿdet af Bÿen og Vesterherred. deels ved frivillig Kjörsel og Bidrag af Penge, og deels ved Salg af endeel af Bÿens Udmarksjorder, en Hovedvagt. to Amunitions Huse et privat Theater opfört 1824. et Tegl og Muursteens Brænderie. et i Aaret 1834 anlagt Cement og Kalk Brænderie et Hospital for 11 Fattiglemmer med et lille Capel, hvis Bÿgninger ere skjænkede af Forstanderne Herman Bohn tilligemed 1000 Slettedaler, et i Aaret af Grundmuur opfört ziirlig Bÿgning til Fattig og Arbeidshuus. hvortil Frue Etatsraadinde Kofod i Kjöbenhavn har bidraget betÿdeligt og resten af Bÿen, og til Ziir og Nÿtte for Bÿen foruden 9e aldmindelige Stubveirmöller med en Qværn, en saakaldt Hollandsk Mölle med 4 Qværne.

I Bÿen ved Udgang af Aaret 1833 er Gaarde og

Huse, ved Udgang af Aaret 1832 havde Byen 3740 Indbyggere og ved Aaret 1833 havde den 3798, men ved en i Juni 1834 foranstaltet nöiagtig Optælling, havde Byen 3897 Indbyggere deres Hoved Næringsvei er Handel og Skibsfart, Fiskerie, Agerbrug og Brandeviinsbranderier, ogsaa gives der i Byen mange Uhrmagere og Pottemagere, hvis Arbeider er en vigtig og betydelig Udförsels Artikkel. Byens Jorder /: eller Vang:/ udgjör omtrent 1000 Td: Landagre, staaer for Hartkorn 56 Td 3 Fdk: 1 Alb. har en god Havn som efter en senere Udvidelse i Aaret 1832 og nu 1834 stor 11250 □ Alen og ved Middelvand overalt 9 og enkelte Steder 10 Fod dybt, i Gattet /: eller Indlöbet:/ er 10 og 11 Fod dybt, har en temmelig god Rhed, hvor der er 3 og 3½ Favne dybt, den er for endeel beskyttet med Söen, ved 2de Steenreve, hvor det ene skyder ud fra Nord og Syd efter, og det andet fra Syd og Nord efter, hvor der paa sine Steder er Fod. disse 2de Rever beskytter ligeledes for Indlöbet til Havnen, Indseilingen til Rheden og Havnen er den för omtalte Hollandske Mölle og Kirken over Et. I Byen boer Landets Commandant og Amtmand /: kun den nuværende Amtmand har for sin Embedstid Tilladelse at boe i Nexöe:/ Provsten Amtsforvalteren, Toldindspecteuren, foruden de sædvanlige Embedsmænd, her er ogsaa Toldkammeret for hele Öen, og som Fölge deraf har Byen Credit og Transit Oplags Rettighed frem for nogen af de andre Byer. Til Byen hörte ved Aarets Udgang 1832. 2 Skonnerter, 2 Slupper 30 större

og mindre Jagter endeel mindre Dæksfartöier ialt 40 Skibe som udgjorde tilsammen 374½ danske Commercelæster. Ved Udgang af Aaret 1833 hörte til Byen 41 Skibe hvoriblandt er 1 Skonnert, 1 Galiase, 2 Slupper, 31 större og mindre Jagter og en Deel mindre smaae Dæksfartöier tilsammen 420½ Commercelæster, Med de 2de störste Jagter og 1 Skonnert drives Handel paa Island som Speculant. ⅓ Miil sönden for Rönne er 2de Möller som drives med Vand, den ene med Stampeværk og Oliepresse, den anden indrettet til Meelmalning. I Nærheden om Byen er flere Steenhuggerd hvori daglig holdes omtrent 50 Arbeidere, denne Steen er af den blaae-graae saakaldte Graasteen eller Kampesteen, der forfærdiges meest efter Bestillinger fra Kjöbenhavn, og bruges der til offentlige Indretninger, saasom, Bygninger, Broer, Fortoug-Gader, m, v. og föres tillige en deel til Rostock, Lübeck med flere Steder. Byens Vaaben er 3 hvide Torsk i blaat Feldt, ovenover en Biskop i Ornat, Byens Alder er ubekjendt dens ældste Privilegier haves ei senere angivne end af Christian den 3die og Frederik den 2den. =

Nexöe Kjöbstad paa den sydvestlige Side af Bornholm ligger 1¼ Miil S: W. fra Svaneke, 3¾ Miil S. O. fra Rönne den har en Kirke som i Aaret 1827, ved en betydelig Reparation indvendig er meget forskjönnet, og har tillige et Orgel. En Almue Skole hvorved Kirkesangeren tillige er Lærer, et Hospital

et Arbeidshuus for Fattige, et Raadhuus hvor tillige er indrettet en Arrest for 3 a 4. Arrestantere, og et Ammunitionshuus, for-uden 3 almindelige saakaldte Stubbe-Möller med 1 Qværn har den en lille Hollandsk Mölle med 2 Qværne samt 50 Gaarde og 243 Huse. Ved Udgang af Aaret 1832 havde Byen 1354 Indbyggere og ved Aarets Udgang 1833 havde den 1394 men ved en nöiagtig foranstaltet Optælling i Juni 1834 havde Byen 1402 Indbyggere, der ernærer sig ved Handel Agerbrug, Skibsfart og Fiskerie især Lax og Torsk. I Nærheden af Byen paa den nordre Side er for Kongl. Regning i Aaret 1754 anlagt et Sandsteens brud "Fredericks Steenbrud" kaldet, Beboerne paa samme, nemlig en Indspecteur er Mester for Steen Arbeiderne og en Smedemester, hörer til Nexöe Menighed, uagtet Værkets Grund, förend dets Anlæg hörte til Ipsker Sogn i Østerherred. Havnens Störrelse kan være mellem 4 a 5000 □ Alen, 5 Fod dyb og i Indlöbet 5½ Fod. Til Byen hörer 11 större og mindre Fiskeqvaser, der udgjör tilsammen 90½ Commercelæster 1 Slup og 7 Jagter af forskjellige Störrelser den störste Deel over 30 Læster, tilsammen 197½ Commercelæster i Aaret 1832, og i Aaret 1833 tilkom en Galiase 44 Læster. Den har en temmelig sikker Rhed, men overalt paa Rheden og Havnen bestaaer Bunden af haard Sandsteens Fliser, Byen tager sig godt ud, fra Söesiden, hvor man tillige bagved seer de höie Granit Bakker "Helveds Bakkerne," kaldet. —

Norden for Byen uden for Frederiks Steenbrud, om-

trent 1/2 Cabel længde fra Land, ligger en Klippe. Maltqværn, kaldet, hvor, mellem Landet og Klipperne med stark Nordvind dannes en stark Ström der foraarsager en stark Brusen, og sætter Söen i en ublandelig Bevægelse omkring denne under Vandets Overflade liggende Klippe /: eller Skjær:/ men efter min Formening langt fra at være lig Moskoe Strömmen i Norge = Byjen Vaaben er en Baadshage. –

Sine förste Privilegier fik den 1346 af Erkebiskop Peter i Lund, thi den Gang var hele Öen et Lehn til Lunds Erkebispestol. Byjen har ofte lidt ved fiendtlige Overfald og Ildsvaade, Lybeckerne plyndrede og afbrændte den 1510 i Aaret 1645 indtog de svenske den efter tappert Modstand, og plyndrede den. 1756 led den af Ildsvaade. Byjens Övrighed er en Byjefoged, der er Herredsfoged tillige og en Byje og Herredskriver og Landets Physicus, nu for Tiden boer Landets Amtmand ogsaa der, dens Borgervæbning bestaaer af et Compagnie omtrent 120 Mand Infanterie. Bodilsker Sogn er annecteret Byjens Kirske, men Præsten boer aldminde lig i Bolsker.

Aarkirkebyje en Kjöbstad i Sönder Herred paa Bornholm 2 Mile S. O. fra Rönne 1 3/4 Miil N. W. fra Nexöe og 2 Mile S. W fra Svanike, Byjen ligger 1/2 Miil fra Söekysten op i Landet, og ligner mere en Landbyje end en Kjöbstad, den havde ved Udgang af Aaret 1833 = 512 Indbyggere, og ved en

nöiagtig Optælling i Juni 1834 var Byens Indbyggere 522 Personer der beboe i Udgang af 1833 = 204 Gaarde og Huse og nærer sig af Agerbrug og lidt Handel, af offentlige Byg-ninger gives en Skole, et saakaldt Fattighuus meget ube-tydeligt, et Amunitionshuus og en Kirke der er en af de ældste og störste Kirker paa Landet, den er bygget af et Slags sort Marmor som brydes i Sognet, ved et Sted "Limensgade" kal-det. Byens Vang er ansat i Hartkorn til 35 Tönder 7 Skp 1 Alb. Sognet indbefatter 1998 Indvaanere har 204 Gaarde og Huse og omslaaet i Hartkorn til 850 Td 3 Skp 1 fdk. Saavel Præstegaardens som især alle de mod Söe Siden be-liggende Gaards Jorder er af fortrinlig Bonitet. I dette Sogn findes ved Limensgade og Vasegaarden, Cementsteen og nærmere ved Söe-Siden ogsaa Allans Skiffer. —

Svaneke en Kjöbstad paa östre Siden af Bornholm ligger 1¼ Miil N. O. fra Nexöe, 4½ Miil öst for Rönne 5 Miil S. O. fra Hasle, hvortil henhörer Österherred med en af Klipper omgiven temmelig sikker lille Havn for smaae Skibe, men kan ikke söges med paa Lands Vind og Storm, i Indlöbet er 5 a 6 Fod med daglig Vand, inde i Havnen er paa sine Stæder noget dybere, afdöde Kjöbmand Holst har gjort meget for denne Havns Opmud-dring og Istandsættelse. Byen er uregelmæssig bygget og ligger paa en Klippe Skrantning, saa man fra den vestre

Ende af Byen kan see over hele Byen. ogsaa findes inde i Byen paa sine Steder höie Klipper mellem Husene. har en Kirke hvortil Ipsker er annecteret. Præsten boer i Ipsker men forret. ter Tjenesten paa begge Steder hver Söndag först og sidst Præ. ken. en Almue Skole, en Raadstue. et Hospital. til et Ar. beidshuus er 14.500 Rbd. i Kongelige Obligationer störstedelen legerede af Etatsraadinde Kofod i Kjöbenhavn i Aaret 1812. hvoraf en betydelig Deel af denne Capital er medgaaet i Aa. ret 1833 til et nyt opfört Arbeids og Fattighuus. Byen har 196 Gaarde og Huse. og i Aaret 1833 = 861. Beboere. men ved en senere nöiagtig Optælling i Juni Maaned dette Aar havde Byen 864. Indbyggere. som ernærer sig med Agerbrug, Fiskerie, Skibsfart og lidt Handel ; de bekjendte Born. holmske Uhre findes ikke her. men forfærdiges i Rönne ; Byens Jorder udgjör et Areal af 184. Tönder Land. ansat til Hartkorn 20 Tönder 2 Skp: 1 Alb: ; for störste Delen udmærkede gode Jorder. — Byens Vaaben er en Svane med en Krone om Halsen. har 3. Veirmöller. Kirken der ligger meget höit. i den S. W Ende af Byen er af Borgemester Poul Kofod i Aaret 1674 meget forskjönnet. til samme er af Jacob Kofod legeret 200 Slettedalere. sene. re omskrevet til 104. Rbdr. og ligesaameget til et Hospital. i Aaret 1832 hörte til Byen 1 Galiase 37 Commercelaster 13 Jagter og Dæksbaade tilsammen 60½ Laster. Fiskerlei. ren Aarsdahle. der ligger 1/4 Miil söndenfor Byen og under

samme District, der driver et betydeligt Fiskerie og lidt Agerbrug – 15 Fiskegvaser der udgjör 125 Læster. I Aaret 1833, var samme Antal af Skibe og Læstedragtighed med Tillæg at en Skonnert paa 46½ Commercelæst, saa Svanike med Aarsdale iberegnet eiede i Aaret 1833 = 30 Skibe, der udgjörde 209 danske Commercelæster, hvoraf de 2de største gaaer paa Fragt fra Udlandet og Qvaserne med Torsk og Laxe til Kjöbenhavn, og en Tid af Sommeren farer endeel fra Frederickshavn og til Kjöbenhavn med Kul. Sönden Byen ligger den saakaldte Frennemark, hvor udenfor ligger den bekjendte Frennerchd, hvor de fra Östersöen kommende Skibe som skal vesterefter, med vestlige Storme /: Modvind :/ söger under og gaaer til Ankers. Byens ældre bekjendte Priveligier ere af Erkebiskoppen i Lund, den har ofte været hjemsögt af Ildebrand. Övrigheden er en Bye og tillige Herredsfoged, samt en Bye og Herredskriver, dens Bevabning er et Borger Compagnie paa omtrent 100 Mand. –

Hasle Kjöbstad paa Bornholm 1¼ Miil nord fra Rönne, 4½ Miil N. W. fra Nexöe har 140 Gaarde og Huse havde i Aaret 1832, 570 Indbyggere, i Aaret 1833 = 585. og efter en nöiagtig Optælling i Juni dette Aar har Byen 604 Indbyggere, deres Næringsvei er Agerbrug, Havedyrkning og Fiskerie, har en Kirke hvortil Rudsker er annecteret, et Hospital og Fattighuus, en Raadstue med ind-

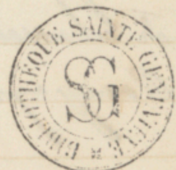
befattede Arrester og 1 Skole. Byen er meget uregelmæssig byg-
get, kun enkelte Steder brolagte, men for det meste overalt Sand.
til Byen höer 1 Jagt paa 5 Commercelæster og 4 Dæksbaade, der
udgjör 16 Commercelæster. disse maae for Tiden ligge i
Rönne Havn. en i de senere Aar under Arbeide havende
lille Havn. der for störste Delen er ~~ind~~ udgravet, beskyttes
fra Söesiden af anlagte Steenbolværker. Havnen er 7 paa
sine Stæder 8 te fod dyb, som forventes færdig i dette Aar. Indlöbet
vil neppe blive over 5 a 6 Fod dybt, og er tillige anlagt paa et
ufordeelagtig Sted. Havnen kan kun være for Byens og an-
dre smaae Jagter. Bekostningerne for dette Anlæg bestrides
af Byens Indvaanere, hvortil tillige er ydet frivilligt Arbeide
og Kjörsel af Herredet, især af de nærmestomliggende Sogne
Clemmensker og Ruthsker. Byens Vaaben er et Kors. Saa-
vel heelt sönden Byen som noget længere derfra mod Rönne
ligger "Sorthat" kaldet, hvor der tillige er flere Steenkuls Sjag-
ter, der sætter fra 50 til 100 Mennesker i Arbeide ~~og~~ daglig.
dog drives det ved Sorthat meest Værkmæssiget. og optages
flere Tusinde Tönder Kul op om Aaret, disse Kul har
Lighed med Hökanes Kullene i Sverrig. Af Kullene bru-
ges endeels Aarlig til Hammershuus Fyr, ogsaa föres flere
Jagts Ladninger til Kjöbenhavn, men fornemmelig er Afsæt-
ningen störst til Rönne, da disse Kul er deres Hovedbrænd-
sel, især til Brændeviins Brænderierne og Kakkeloonsvarme
og ligeledes til de i Nærheden af Rönne anlagte Teglog Muursteens

samt Kalk og Cementsteens Brænderier. Indbyggerne i denne Bye vare de förste paa Öen som Aaret 1658, grebe til Vaaben for at afkaste det svenske Aag. dens Borger Bevæbning er et Compagnie Indfanterie næppe 100 Mand: Övrigheden er en Byefogd, den til Jurisdictionen hörende Byeskriver boer i Allinge og fungerer tillige der som Politiemester. Præsten til Ruths og Hasle Menighed, boer i Byen. Under Hasle Jurisdiction ligger Fiskeleiren Vang og Hammershuus Birk, under dette Birk ligger Byerne Allinge og Sandtwig, paa den nordre Side af Öen 1¾ Miil. N.N.O. fra Hasle med 722 Indbyggere, hvis hoved Næringsvei er Agerbrug og Fiskerie, har en Kirke der er annecteret til Olsker en Skole, et Ammunitions og Materialhuus, en Raadstue, disse 2de Byers tilhörende Jorder udgjör i Hartkorn 29 Td 1 fdk og 1 Alb:, disse Byer ligger tæt ved Söen under en höi Klippe Strækning som viser sig paa flere Steder i Byen mellem Husene. Byen Sandtwig har en Raadstue samt er der tillige paabegyndt Anlæget til en lille Havn, i Nærheden heraf omtrent N: W fra Sandwig ligger Hammershuus Fyr og Ruinerne af Hammershuus Slot. Kysten fra disse Byer og Syd efter er meget klippefuld. – I disse 2de Byer er jevn god Velstand, og de eneste Byer her paa Landet hvor ingen Fattigforanstaltning er, da der er ingen Fattig Lem som nyder offentlig Understöttelse af Byen. –

Med Hensyn til Industrie, Handel og Skibsfarten da er Landet i det hele taget i de 3 sidste Aar ikke gaaet videre frem, men kan ansees at være uden Forandring, men derimod er Landet idet hele taget i Agerdyrkning og i Jordens Forbedring i disse senere Aar gaaet meget frem, saa Landet, foruden hvad der forbruges til Brændeviins Brænderierne, dog kan udföres en temmelig betydelig Deel Kornvare, tillige med Flesk og Smör. –

Bornholm une Ile dans la mer baltique appartient au diocèse de Séland, ... mille SE d'Ystad en Suède ..... mille N. E de Rügen et ... mille E de Séland, 7 mille de longueur et presque partout entre 3 et 4 mille de largeur, renferme environ 18 mille quarrées, et d'après un dénombrement exact fait en Juin ~~en~~ 1834, le nombre des habitants du pays, l'île de Christian (Christiansöe) non comprise, qui n'appartient pas à Bornholm mais se trouve directement sous l'administration de l'amirauté, s'élève à 24238 personnes. L'île est un baillage divisé en 4 Districts (Herreder); savoir celui septentrional, où se trouvent les diocèses de Clemmensker, de Rudsker, de Röe et d'Olsker avec 3816 personnes, 229 grandes maisons & 241 maisons ordinaires, celui d'Est où se trouvent les diocèses d'Østerlarsker, d'Østermarie et d'Ipsker avec 4579 personnes 240 grandes maisons et 242 maisons ordinaires, celui de Sud où sont situés les diocèses de Bolsker, de Pedersker, d'Aakker et de Poulsker avec 4425 personnes 254 grandes maisons et 250 maisons ordinaires et enfin le district d'ouest où se trouvent Vestermarie, Nykker, Knudsker et Nylarsker avec 3407 personnes 222 grandes maisons et 245 maisons ordinaires; il appartient à chaque district différents petits bourgs de pêcheurs situés sur les Côtes, entre autres il y a celui sur la coté ~~[illegible]~~ oriental de l'île appelé Gudhjem avec une église et annectères à Østerlarsker. Il y a les villes marchandes de Rönne, Nexöe, Aarkirkebye, Svanike et Hasle, il appartient à cette dernière les deux petites villes d'Allinge et de Sandtwig situées dans la juridiction (Birk) de Hammershuus; on a fondé entre chacune de ces villes marchandes d'assez bons chemins (routes) larges de 12 aunes et fournis de fossés sur chaque coté, la route dans le district méridional se fait principalement remarquer, et renferment 15 Sogne (paroisses, curés) 945 grandes maisons (Gaarde) et 984 maisons ordinaires. L'île a beaucoup de rochers, principalement la partie orientale et septentrionale vers les Côtes. La terre est en général, presque partout très fertile. Une grande montagne (Hedestrækning) traverse le pays et qui fait plus d'un quart de la surface de l'île; on l'appelle Lyngmark (champ de bruyère), va de Hammershuus à Nexöe, où est situé le nommé Almindingt

où les habitants du pays s'assemblent ordinairement le 23 Juin, on y voit encore les ruines de deux anciens chateaux du paganisme, on y trouve beaucoup de tourbe et les habitants du pays y ont fait élever un beau monument de pierre grise pour se rappeler du 21 Juin 1825 lorsque son altesse royal le prince Christian de Danemark y était assemblé avec le peuple de Bornholm. Il y demeure même en Holzfyrste, et l'on y découvre des plantation considérables de bois de sapin, de pin, de mélèse et de bouleau; On y trouve deux pierres qui se remuent (Rokkestene), l'une d'eux extrêmement grande, et en y touchant seulement un peu avec le doigt on peut lui donner un mouvement considérable; on voit aussi ici le nommé Ryttere Knegt (le valet de Chevalier), le point le plus élevé et d'où l'on peut voir toute l'île. L'île est riche de minéraux, on y trouve aussi du cristal, du granit, Marieglas, Skiffer, du marbre, pierre de grès terre de porcellain, Cementsteen et charbons de terre. L'île est aussi considérablement couvert de bois de chêne, de bouleau, de frêne, ~~de~~ d'orme, d'aune, surtout dans la partie septentrionale et orientale, il y a en outre dans plusieurs endroits de la tourbe, ~~de~~ ~~bagues~~ du bruyère Torn et Enebærkrat; On y fait beaucoup la pêche comme du saumon, de la morue et du harang dont on envoye beaucoup à Copenhague et autres endroits danois, on en envoyé aussi de fumés et à la Prusse, Lubeck et Hambourg. Les habitants sont de bons agriculteurs et industrieux, des marins courageux et agiles. Le paysans a fait beaucoup de progrès pendant les dernières années tant à l'égard de l'agriculture qu'à l'amélioration de leur terres et de faire des fosses (afgröftninger). On cultive aussi beaucoup de pommes de terre dans tout le pays, de même il existe un Udskiftning pendant le travail, en sorte que chaque paysan aura ses terres situés près de sa maison, jusque les terres de chaque individu se trouvent entremêlés ~~entre~~ avec celles d'autres personnes et éloignées de la maison. Les habitants sont soumis à l'état militaire et forment un corps militaire assez considerable consistant en 2 compagnies d'artillerie, divisées en 8 postes, 4 Comp.ies de Dragons à 150 hommes p.r Comp.ie, une compagnie de chasseurs de 300 hommes en 4 Division, 4 compagnies de district, 7 Compagnies de bourgeois.

Les évêques de Lund reçurent, dans le 12e siècle, l'île comme bien féodal (Lehn) jusqu'en 1520; Frédéric I la donna aux Lubeckois comme gage pendant 50 années, et était très supprimée pendant cette époque. Christian IV visita l'île en 1629 et lui donna sa disposition (l'arrangement) militaire, qui repondait souvent au but pendant la guerre avec la Suède. Ainsi on prit en 1658 toute la garnison suédoise qui se trouvait dans l'île, et se rendait à Frédéric III avec l'assurance qu'on ne la rendra jamais à la Suède. En 1678-~~79~~ 77 quelques bâtiments de transport échouèrent dans l'île, un nouveau objet pour le royaume fjendtligsindede, qui conta la vie de bien de bornholmois vaillant.

Rönne, la plus grande ville marchande à Bornholm, situé sur le côté occidental de l'île 1½ mille sud de Hasle 4 m. ¼ ouest de Svanike et 3 m ¾ N. O de Nexöe, la ville n'est pas bâtie tout à fait régulièrement et se compose d'une foule de grande et petite rue, elle a une église à laquelle est annectée l'église de St Knud avec un beau table d'autel et une orgue, une école savante sous la direction d'un Rector et 3 professeurs, une école publique administrée par un Catechet et 2 sous professeurs, une belle maison de ville et une prison construite en l'an 1834, les frais pour la construction qui s'élève à environ 7000 Rd ont été payés par la ville et le district d'ouest, en partie par des voitures volontaires et par de l'argent, et en partie en faisant vendre une partie des terres ~~de la~~ appartenant à la ville, une garde de corps, deux maisons d'ammunition, un théâtre particulier construit en 1824 et Teglr & Mursteensbrænderie et Cement og Kalkbrænderie construit en 1834, un hôpital pour 11 pauvres avec une petite chapelle, dont les bâtiments ont été donnés par l'administrateur Herman Bohn avec 1000 Slettedaler[1], une maison de travail pour les pauvres beau bâtiment construit en ....; Madame le Conseiller d'Etat Kofod à Copenhague a donné beaucoup à ce bâtiment, le reste a été payé par la ville, et pour l'embellissement et pour l'utilité de la ville

1) 1 Slettedaler ou Sletdaler vaut 4 marks environ

une meule
autre 9 moulins à vent avec 1 Qværn, un moulin hollandais avec 4 meules.

A la fin de l'année 1833 la ville avait grandes maisons et maison ordinaires, à la fin de 1832 la ville avait 3740 habitants et en 1833 elle avait 3798, mais par un nouveau dénombrement fait en Juin 1834, la ville renfermait 3897 hab. Leur trafic principal est le commerce et la navigation, la pêche, l'agriculture, distillation d'eau de vie; il y a aussi dans la ville une grande nombre d'horlogers et de potiers dont les travaux sont un article d'exportation important. Les terre de la ville (ou Vang) sont environ 1000 Td. Landage, staaer for Hartkorn 56 Td. 3 Fdk et 1 Alb., a un bon port, lequel d'après un agrandissement en l'an 1832 et maintenant en 1834 a à son embouchure 3 a 3½ brasse de profondeur, grand de 11250 aunes carrées et par eau moyenne portant 9 et dans quelques endroits 10 pieds de profondeur; une assez bonne rade, ~~aussi grande de l'encapsien~~ profonde de 3 a 3½ brasse, elle est en partie défendue ~~aue~~ par 2 bancs, dont l'un va de N à S. et l'autre de S. à N, et il y a dans des endroits pieds, les deux bancs défendent également l'embouchure du port

..... Dans la ville demeurent le Commandant et le bailli du pays (seulement le bailli actue a la permission pendant son emploi d'être domicilé à Nexöe), le prêtre, l'administrateur du baillage l'inspecteur de la Douane outre les employés ordinaires, il y a aussi une douane pour toute l'île, et il s'en suit que la ville a la préférance aux autres villes d'avoir le droit de d'entrepot de Credit et de Transit. La ville possédait à la fin de l'année 1832; 2 goëlettes, 2 sloops, 30 petits et grands Jachts, plusieurs moindre bateaux avec pont en tout 40 navires qui fesaient ensemble 374½ lasts de commerce danois. La ville avait à la fin de l'année 1833, 41 navires parmi lesquels 1 goelette, 1 gabarre 2 sloops, 31 grands et petits Jachts et plusieurs bateaux avec pont plus petits en tout 420½ lasts de commerce; on fait avec les 2 plus grand ~~gx~~ Jachts & 1 goelette le commerce en spéculation avec l'Islande. ⅓ de mille s. de Röinne il y deux moulins à eau

l'un d'eux pour Stampeværk et ~~l'extraction~~ pour faire de l'huile, et l'autre destiné à faire de la farine. Près de la ville il y a plusieurs Steenhuggere où travaillent journellement 50 ouvriers, cette pierre est celle grisbleue appelée Graasteen ou Kampesteen, qui se prepare pour la plus grande partie d'après la demande de Copenhague et y est employée dans les institutions publiques comme par exemple pour des batimens, des ponts, des trotoires rues &c., et on en exporte aussi une partie pour Rostock Lubeck et autres endroits. Les armes de la ville sont 3 morues blanches attachées à un ruban bleu, au dessus un évêque en ornement, l'époque de la fondation de la ville est inconnue, ses privileges les plus anciens datent de Christian III et de Frederik II.

Nexöe ville commerciale sur la côte sud ouest de Bornholm à 1¼ milles S. O. de Svanike; 3¾ m. S. E. de Rönne, elle a une église qui en 1827 a été considerablement embellie par suite d'une reparation, et une orgue; une école publique où le chanteur de l'église est ~~aussi~~ en même tems professeur; un hopital, une maison de travail pour les pauvres, une maison de ville où il est institué aussi une prison pour 3 à 4 prisonniers, une maison d'ammunition, outre 3 moulins à vent ordinaires fournis de 1 meule il y a un moulin hollandais avec 2 meules, 50 grandes maisons et 243 petites. A la fin de l'année 1832 la ville avait 1354 hab. et à la fin de 1833 elle renfermait 1394, mais par un nouveau denombrement exact fait en Juin 1834 la ville avait 1402 habit. qui se soutiennent par le commerce, l'agriculture, la navigation, et la pêche principalement du saumon et de la morue. Près de la ville du côté du nord on a fondé pour compte royal en 1754 un Sandsteensbrud, appelé Frederiks Steenbrud. Les habitants de ce dernier endroit savoir un inspecteur un maître pour les ouvriers et un charron, appartiennent à la paroisse de Nexöe quoique le terrein du Værket, avant son fondement appartenait à la paroisse d'Ibsker dans le district d'Est. L'étendue du port est évaluée à entre 4 à 5000 aunes carrées, profond de 5 pieds et

5½ pieds à l'embouchure. Il appartient à la ville 11 grands et petits bateaux de pêcheurs, qui font ensemble 90½ lasts de commerce 1 Sloop 7 Jachts, de différentes grandeurs, la plus grande partie au dessus de 30 lasts, ensemble 197½ last de commerce en 1832, et en l'an 1833 on a ajouté une galeasse de 44 lasts. Elle a une rade assez sûre, mais le bas fond de la rade et du port consiste partout de haard Sandsteens fliser; la ville parait bien delà du coté de la mer, d'où l'on voit aussi derrière les

hautes collines de granit appelées les Collines de l'enfer.

Nord de la ville, hors du Steenbrud de Fredrik à environ ½ Cabel Langde de la terre, se trouve un rocher appelé la meule au malt (Maltqvern); Lorsque le vent est fort du nord il se forme un courant rapide qui cause beaucoup de bruit, et agite très fortement la mer autour du rocher ou écueils qui se trouve au dessous du niveau de la mer, mais d'après mon opinion ce courant est loin de ressembler au Courant de Moskoe en Norvège; les armes de la ville est une gaffe.

Elle reçut ses prémiers privileges en 1346 de l'archevêque Peter à Lund, car à cette époque toute l'isle était un bien féodal à l'archevêché de Lund. La ville a souvent été surprise par des énémis et par des incendies, en 1510 elle fut pillée et brulée par les Lubeckois, en 1645 elle fut vaincue et pillée par les suedois après une resistence vaillante. 1756 elle avait souffert par incendie. L'autorité de la ville est un juge de ville, qui est juge de district en même tems, un greffe et le Physicus du pays, actuellement le bailli du pays y demeure aussi; son corps militaire consiste en une compagnie de bourgeois d'environ 120 hommes infanterie; La paroisse de Bodilskes est annecté à l'église de la ville, mais le prêtre déjourne généralement à Bolskes.

Aarkirkebye ville marchande située dans le district de Sud à Bornholm, 2 milles S. E. de Rönne 1¾ milles N. O. de Nexöe et 2 milles S. O de Svaenike, la ville est éloignée de la mer de ½ mille, et a plus l'air d'un village que d'une ville march.. Elle avait à la fin de l'année 1833 = 512 hab. et par un dénombrem. exact fait en juin 1834 le nombre des hab. était de 522 individus qui habitent à la fin de 1833 = 204 grands et petites maisons et se soutiennent par l'agriculture et un peu de commerce; d'établissements publics on y trouve une école, une maison de pauvres de très peu d'importance, une maison d'ammunition et une église qui est une des plus anciennes et des plus grandes dans le pays. elle est construite d'une espèce de marbre noir qu'on trouve dans la paroisse dans un endroit appelé la rue de Limmens. Les terres de la ville sont i Hartkorn 35 Tonn. 7 Skp. 1 alb . La paroisse renferme 1998 hab., 204 maisons et omslaaet i Hartkorn à 850 T. 3 Sk. 1¾ . tant les terres de la maison du prêtres que celles vers la côte sont d'une excellente qualité. On trouve dans cette paroisse près la rue de Limens et la maison de Vase (Vasegaarden) du Cementsteen, et sur les côtes de l'alun.

Svanike ville commerciale du coté oriental de Bornholm à 1 m¼ N. O. de Nexöe, 4 m½ E. de R 5 m. S. E. de Hasle, on y comprend le district d'Est avec un porte assez sûr pour des petits navires et entourré de rochers, mais l'on ne peut y avoir recours lorsqu'il y a du vent ou des tempêtes qui porte à terre; à l'embouchure il y a 5 à 6 pieds d'eau, dans le port un peu plus profond dans certains endroits; Le défunt marchand Holst a fait beaucoup pour le nettoyage et l'arrangement ou reparation de ce port. La ville est batie irregulierement et situé sur le bord d'un rocher, de sorte que du coté occidental on a la vue sur toute la ville. Dans la ville on trouve aussi dans certains endroits des rochers élevés entre les maisons; elle a une église à laquelle est annexée Ipsker, le prêtre réside à Ipsker

mais fait le service divin chaque dimanche dans tous les deux endroits; une école publique, une maison de ville, un hopital; Madame Kofod à Copenhague a donné à une maison de travail 14500 Rd en obligations royales en 1812, dont une partie considérable est consumée en 1833 pour la construction d'une nouvelle maison de travail pour les pauvres. La ville a 196 maisons & en l'an 1833 = 861 hab. mais par un nouveau denombrement de cette année la ville renfermait 864 h. qui se soutiennent par l'agriculture, la pêche, la navigation et un peu de commerce, (Les horloges renommées de Bornholm ne se trouvent pas ici mais se fabriquent à Rönne) Les terres de la ville sont sarreal af 184 Tönder Land, évalué à Hartkorn 20 Td. 2 Skp. 1 alb, pour la plus grande partie des terres extrêmement bonnes. Les armes de la ville est un cygne avec une couronne autour du cou; elle a 3 moulins à vent. L'église, située sur un endroit très élevé, dessus au bout S.O. de la ville a été considérablement embellie par le bourguemaistre Poul Kofod en l'an 1674; Jacob Kofod a donné à la même église 200 Slettedaler, changés plus tard en 104 Rbd, et autant à un hopital. La ville avait en 1832 une galiasse de 37 lasts de commerce 13 Jachts et bateaux avec pont ensemble 602 l. d. com. La ville de pêcheurs Aarsdahle, située à 1/4 de mille Sud de la ville et sous le même district, qui fait beaucoup de pêche et un peu d'agriculture — 15 bateaux de pêcheurs qui font 125 l. de Com. En l'an 1833 étant le même nombre de navires et de tonnage avec une goelette de 46½ l. de com, de sorte que Svanike possédait, Aarsdale y compris, en 1833 = 30 navires qui fesaient 269 lasts d. com. danois; de ces navires les deux plus grands vont à l'étranger, et les bateaux de pêcheurs avec de la morue et du saumon à Copenhague, et pendant une partie de l'été il y en a qui vont de Fredriksharn à Copenhague avec du charbon. Sud de la ville se trouve le Tremmemark, hors duquel se trouve la commune rade de Trenne (Tremmereheden) où les navires venant de la Baltique qui vont à l'Ouest, avec des tempêtes d'Ouest (vents contraires) se refugient et se mettent à l'ancre. Les plus anciens Privileges connus sont de l'archevêque à Lund; il y a eu souvent de l'incendie. L'autorité est un juge de ville et de district; le corps militaire forme une compagnie de bourgeois d'environ 100 hommes.

Hasle ville commerciale à Bornholm à 1¼ m. Nord de Rönne 4½ m. N. O. de Nexöe, ~~110~~ maisons, avait en 1832, 570 habitans en 1833–585, et d'après un denombrement exact au Juin cette année 604h. leur trafic est l'agriculture, la cultivation de jardins et la pêche; une église à laquelle est annexée Rudsker, un hopital et une maison de pauvres, une maison de ville y compris des prison et une école. La ville est batie très irrégulière. seulement quelque endroits sont pavés, mais passer le plus grande partie partout du sable. La ville a 1 Jacht de 5 L. de C. et 4 bateaux à pont qui font 16 laste de com., ils sont obligés par le moment de rester dans le port de Rönne; il y a un petit port auquel on travaille qui a été creusé de la terre pour la plus grande partie; est défendu du coté de la mer par de barrières en pierre; le port est profond de 7 pieds et dans quelques endroits de 8, on espère quil sera fini cette année. L'embouchure n'aurait à peine une profondeur de 5 à 6 pieds, et est aussi ~~situé~~ fondé sur un endroit inconvenable. Le port ne peut servir qu'à la ville et pour d'autres petits Jachts. Ce sont les habitants de la ville qui vont payer les frais de son fondement, et le district a donné des voitures et des ouvriers gratuitement, principalement des paroisses qui se trouvent les plus près comme Clemmensker et Ratsker. Les armes de la ville est une croix. Sorthat se trouve tout à fait au Sud de la ville et plus près de Rönne, où on trouve des charbons de terre qui occupent 50 à 100 hommes par jour; on y recouvre plusieurs milliers de tonnes de charbons de terre par an; ils ressemblent à ceux de Höganess en Suède. De ces charbons on emploi une partie annuellement pour le phare de Hammershuus, on en exporte plusieurs chargements dans des Jachts pour Copenhague, mais c'est principalement à Rönne qu'on exporte le plus ces charbons faisant leur <u>Hovedbrændsel</u> pour les destillations d'eau de vie et pour les poêles; on les emploi aussi dans les <u>Tegl og Muursteens samt Kalk og Cementsteens Brænderier</u>

qui se trouvent près de Rönne. Les habitants de cette ville étaient les premiers ~~qui~~ dans l'île qui en 1658 se mettaient sous les armes

pour se défaire du joug suédois; son corps militaire de bourgeois est une compagnie d'infanterie composée à peine de 100 hommes. L'autorité est un juge de ville. Le greffe appart. à la juridiction demeure à Allinge et y exerce en même temps les fonctions de maître de police. Le prêtre de la paroisse de Ruths et de Hasle réside dans la ville. Sous la juridiction de Hasle se trouvent ~~la ville~~ le bourg de pêcheurs Vang et le curé de Hammershuus, les villes Allinge et Sandvig se trouvent sous ce curé, cette dernière ville est située sur la côte septentrional de l'île à 1m 3/4 N.N.E. de Hasle avec 722 hab., dont le trafic principal est l'agriculture et la pêche, a une église annectée à Olsker, une école, une maison d'ammunition et de , une maison de ville; Les terres appartenantes à ces deux villes font i Hartkorn 29 Td. 1 Sd. 1 alb., et sont situées près de la mer sous une file de rochers élevés, qui se montre dans plusieurs endroits dans la ville parmi les maisons. La ville Sandvig a une maison de ville et on y a commencé le projet d'un petit port; il se trouvent tout près à peu près N. O. de Sandvig le feu de Hammershuus et les ruines du chateau du même nom. La côte près de ces villes et vers le sud est très montagneuse. Il existe dans ces deux villes un bon bien être, et les seules villes dans le pays où il n'y a pas d'institution pour les pauvres, puisqu'il n'y a pas de pauvre qui jouit du secours public de la ville.

À l'égard de l'industrie, le commerce et la navigation le pays n'a pas fait de progrès pendant les 3 dernières années, mais on peut le considérer d'être resté sur le même point; au contraire en ce qui concerne l'agriculture et le rendre mieux ~~de la culture~~ du terrain il a fait de grands progrès pendant ces dernières années, en sorte que le pays outre ce qui est consommé pour les destillation d'eau de vie, peut néanmoins exporter une partie assez considérable de céréales, du lard et du beurre.